

AUTYZM

Czym jest

Autyzm jest całościowym zaburzeniem rozwoju dziecka. Oznacza to, że u dotkniętych nim dzieci obserwuje się objawy nieprawidłowego funkcjonowania we wszystkich obszarach rozwoju. Pierwsze symptomy autyzmu pojawiają się bardzo wcześnie, często już u kilkunastomiesięcznych niemowląt, ale zawsze są widoczne przed ukończeniem przez dziecko 3 roku życia. Choć autyzm można zdiagnozować już u bardzo małych dzieci, to często diagnozuje się go również u nastolatków, a nawet osób dorosłych. Nie leczony może prowadzić do bardzo głębokich zaburzeń funkcjonowania w późniejszym wieku. Warto pamiętać, że zaburzenia autystyczne mają bardzo zróżnicowany charakter, nie tworzą jednolitego obrazu co do symptomatologii i głębokości zaburzeń. Dlatego obecnie w literaturze światowej używa się określenia „spektrum zaburzeń autystycznych”.

Objawy

Zgodnie ze stosowaną w Polsce Międzynarodową Klasyfikacją Zaburzeń Psychiczych i Zaburzeń Zachowania ICD-10, autyzm zaliczany jest do grupy całościowych zaburzeń rozwojowych. Warunkiem postawienia rozpoznania jest pojawienie się nieprawidłowości w relacjach społecznych, komunikowaniu się oraz w rozwoju funkcjonalnej lub symbolicznej zabawy już przed 3 rokiem życia dziecka. Warto podkreślić, że obserwowane u dziecka nieprawidłowości rozwoju mają charakter jakościowy. Co to oznacza wyjaśnię na przykładzie. W autyzmie mówi się o tym, że dziecko nie nawiązuje np. kontaktu wzrokowego z innymi osobami, lub że jest to kontakt bardzo krótkotrwały i ulotny. Rodzice czasami mówią „patrzy na mnie jakby mnie nie widział, jakbym był przezroczysty”. Dziecko autystyczne nie wykorzystuje kontaktu wzrokowego do regulowania swoich relacji z innymi. Jest to więc różnica jakościowa, a nie ilościowa (tak byłoby wtedy, gdyby dziecko po prostu trochę rzadziej nawiązywało kontakt wzrokowy, ale rzeczywiście wykorzystywało go do regulowania interakcji społecznych).

Jako całościowe zaburzenie rozwoju, autyzm ma wpływ na wszystkie obszary funkcjonowania dziecka. Powoduje zaburzenia relacji społecznych i kontaktu, trudności z podporządkowaniem się regułom społecznym wynikające z braku ich zrozumienia. Większość dzieci autystycznych jest niemówiąca, nie komunikuje się gestem, ma trudności ze wskazywaniem, naśladowaniem, spełnianiem poleceń. Jeśli dzieci mówią, to są to często echolalie. Nie potrafią one tworzyć dłuższych rozbudowanych wypowiedzi, mają trudności z inicjowaniem i podtrzymywaniem wymiany konwersacyjnej. Cechuje je brak lub ograniczenie rozumienia pojęć abstrakcyjnych. Nawet dobrze funkcjonujący autyści mają problemy z pragmatyką języka. Dodatkowo obserwuje się u nich zaburzenia zachowania – liczne stereotypie i rytuały, koncentrowanie się na niefunkcjonalnych właściwościach przedmiotów, skrajne formy zaburzeń koncentracji. U niektórych pojawiają się także zachowania agresywne i autoagresywne.

Oczywiście podany powyżej opis funkcjonowania dziecka autystycznego jest bardzo ogólny i niepełny. Każdy, kto zetknął się chociaż z kilkorgiem dzieci chorych na autyzm wie, jak bardzo różny obraz funkcjonowania mogą one prezentować. Nasilenie poszczególnych objawów może być skrajnie silne, lub czasem (niestety znacznie rzadziej) bardzo dyskretne i ledwo zauważalne. Ponadto im starsze dziecko tym więcej można zaobserwować w jego zachowaniu zaburzeń wtórnych, będących konsekwencją autyzmu. U niektórych dzieci

autystycznych pojawiają się także zaburzenia dodatkowe takie jak upośledzenie umysłowe, mózgowie porażenie dziecięce, wady wzroku, słuchu itp.

Wszystko to sprawia, że wychowywanie dziecka autystycznego jest niezwykle trudnym zadaniem dla rodziców. Często czują się oni bezradni i pozostawieni samym sobie. To poczucie zagubienia i bezradności wynika również z faktu, że przeważnie rozwój ich dziecka przebiegał przez pewien czas prawidłowo, a niepokojące objawy były bagatelizowane przez otoczenie. Sytuację rodziców pogarsza też niespójność informacji, które otrzymują od lekarzy czy psychologów. Możliwość uzyskania szybkiej i profesjonalnej diagnozy, a następnie terapii, jest w naszym kraju bardzo ograniczona. Przedłużająca się niepewność i poczucie braku kompetencji, pogłębianie się zaburzeń u dziecka powodują, że na autyzm zaczyna chorować cała rodzina – jej skutki dotyczą wszystkich członków rodziny.

Skala

Według danych Autism Europe 0,6 % populacji Unii Europejskiej dotkniętych jest autyzmem, co stanowi około 5 milionów osób (szacunki z 2009 r.).

Z kolei z szacunków dotyczących Stanów Zjednoczonych wynika, iż jedno na 166 urodzonych dzieci jest dotkniętych tym rodzajem niepełnosprawności.

Nie ma dokładnych danych co do liczby osób z autyzmem w Polsce. Jednak przyjmując dane z badań epidemiologicznych przeprowadzanych w różnych krajach (w Polsce takich badań nie było) należy ocenić, iż w Polsce osób tych może być co najmniej 30 000, a nawet dużo więcej.

Na podstawie informacji z różnych instytucji i placówek, własnych statystyk Fundacji SYNAPSIS oraz pilotażowych badań ilości orzeczeń o niepełnosprawności na Mazowszu w 2006 r., liczbę dzieci i młodzieży dotkniętych autyzmem na terenie woj. mazowieckiego (bez osób dorosłych) w 2008 r. szacowano na powyżej 1000 osób. Dodatkowo w bazie Fundacji znajduje się ponad 300 zidentyfikowanych dorosłych osób z autyzmem w woj. mazowieckiego (osób tych musi być znacznie więcej, ponieważ Fundacja nie prowadziła działań identyfikujących mających na celu stworzenie takiej listy, a jej powstanie wyniknęło ze zgłoszeń samych rodziców osób z autyzmem zainteresowanych pomocą ze strony Fundacji).

Obecnie co roku w Fundacji SYNAPSIS diagnozowanych jest ponad 150 dzieci ze spectrum autyzmu rocznie (w 2009 r. zdiagnozowano 185 osób, w tym 120 z woj. mazowieckiego). Obecnie z powodu długiego okresu oczekiwania na diagnozę (około roku) zapisywane są tylko dzieci do 2 roku życia z terenu Warszawy (w zeszłym roku zapisywane były dzieci do 3 roku życia z terenu całego kraju). Pracownicy Fundacji niemalże codziennie zmuszeni są odmawiać rodzicom zapisania ich dzieci na diagnozę w Fundacji SYNAPSIS. W 2007 r. odmówiono 60 osobom, w 2008 r. – 70, a w 2009 r. już 167 (jak widać liczba odmów z roku na rok rośnie).

Biorąc pod uwagę liczbę zdiagnozowanych w Fundacji osób urodzonych w poszczególnych latach, to dane te przedstawiają się w sposób następujący (lata przykładowe): 44 osoby urodzone w 2007 r., 95 osób urodzonych w 2006 r., 78 z 2005 r., 59 z 2004 r., 51 osób z 2003 r., 51 osób z 2002 r., 42 z 2001 r., 53 osoby z 2000 r.

W 2010 r. wprowadzono w orzecznictwie o niepełnosprawności specjalny kod oznaczający autyzm. Do tej pory osoby z autyzmem w otrzymywały kod oznaczający niepełnosprawność np. z powodu wad neurologicznych lub choroby psychicznej. Wprowadzenie kodu pomoże urealnić szacunkowe liczby dotyczące urodzeń osób z autyzmem w Polsce, jednak nastąpi to dopiero za kilka lat. Kolejnym utrudnieniem jest dodatkowo ciągły brak komputeryzacji

systemu orzecznictwa, co stoi na przeszkodzie do tworzenia ogólnopolskich baz danych pozwalających na realne zliczanie orzeczeń dotyczących autyzmu oraz na tworzenie zestawień np. dla poszczególnych województw.

Historia

Autyzm został po raz pierwszy opisany przez Leo Kanner'a jako osobny zespół chorobowy dopiero w 1943r. Jego historia jest więc stosunkowo krótka. Od początku toczyły się spory na temat istoty autyzmu i jego etiologii. Miały one ogromne znaczenie dla stosowanych metod i form terapii, a także w znaczący sposób wpływały na sytuację rodzin dzieci z autyzmem. Przez kilka pierwszych dziesięcioleci uważano, że autyzm ma podłoże psychogenne. Oznaczało to, że za przyczynę wystąpienia autyzmu u dziecka uważano nieprawidłowe relacje rodzinne. W literaturze i praktyce psychologicznej często używano określenia „zimne matki”, co zgodnie z dzisiejszą wiedzą było krzywdzące dla matek wychowujących często bardzo zaburzone dzieci i powodowało u nich głębokie poczucie winy za stan dziecka.

Innym obszarem w którym następowały istotne zmiany w poglądach były kwestie relacji między autyzmem a upośledzeniem umysłowym oraz występowania zaburzeń przywiązania i unikania kontaktu fizycznego przez dzieci z autyzmem. Obecnie jest pewne, że autyzm i upośledzenie umysłowe są odrębnymi problemami rozwojowymi, chociaż ich współwystępowanie jest bardzo częste.

Pomimo wielu badań do dziś nie ma wśród naukowców zgody co do etiologii i patogenezy autyzmu. Wiadomo bez wątplenia, że autyzm dziecięcy nie jest zaburzeniem jednolitym co do etiologii i obrazu klinicznego, jak początkowo sądzono. Autyzm zawiera szerokie spektrum przypadków o różnej głębokości zaburzeń i bardzo zróżnicowanym nasileniu poszczególnych objawów. Wyróżnia się obecnie tzw. „lepiej funkcjonujące” społecznie dzieci i osoby z autyzmem, posiadające pewien stopień zdolności komunikowania się i umiejętności społecznych przy dostatecznie dobrym, a czasem ponadprzeciętnym poziomie sprawności intelektualnych. Nie ma jednak bezpośredniego związku między tym „lepszym funkcjonowaniem a ilorazem inteligencji – wiele dzieci i osób dorosłych wykazujących poziom intelektualny w normie wiekowej ma bardzo nasilone zaburzenia w porozumiewaniu się, relacjach, zachowaniach i bardzo słabo funkcjonuje społecznie.

Mamo, Tato! Sprawdź, jak się rozwija Twoje dziecko!

1. Porównaj osiągnięcia rozwojowe Twojego dziecka z listą umiejętności rozwojowych odpowiadającą jego wiekowi.

- Umiejętności dziecka między 12 a 18 miesiącem życia
- Umiejętności dziecka między 18 a 24 miesiącem życia
- Umiejętności dziecka między 24 a 30 miesiącem życia
- Umiejętności dziecka między 30 a 36 miesiącem życia
- Umiejętności dziecka między po 36 miesiącu życia

Pamiętaj! Każde dziecko rozwija się w swoim tempie. Niektóre z wymienionych w listach umiejętności dzieci powinny opanować wcześniej, inne nieco później.

Jeśli odpowiesz negatywnie na przynajmniej 2-3 pytania z kategorii wiekowej odpowiadającej wiekowi Twojego dziecka lub przynajmniej na jedno pytanie z listy dotyczącej młodszego dziecka, poszukaj specjalisty (psychologa, pedagoga) w pobliżu swojego miejsca zamieszkania. Jeśli odpowiesz negatywnie na 4-5 pytań z kategorii wiekowej odpowiadającej wiekowi Twojego dziecka lub przynajmniej na jedno pytanie z listy dotyczącej młodszego dziecka, **koniecznie** skontaktuj się ze specjalistą. Pierwszym krokiem może być najbliższa Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna.

Pamiętaj, jeśli Twoje dziecko nie posiada jeszcze wszystkich umiejętności rozwojowych w stosunku do swojego wieku, to nie musi to wynikać z autyzmu! Ale wizyta u specjalisty jest konieczna.

2. Co można robić czekając na spotkanie ze specjalistą?

W czasie oczekiwania na spotkanie ze specjalistą prowadź obserwacje swojego dziecka, nagrywaj je w sytuacjach niepokojących Cię, ale też w tych gdy pokazuje swoje mocne strony. Nagrywaj je w relacji z drugą osobą (na nagraniu powinno być dziecko i bawiąca się z nim osoba; trzecia osoba nagrywa sytuację). Prowadź notatki opisujące moment pojawienia się i okoliczności zarówno nowych umiejętności zdobywanych przez Twoje dziecko, jak i niepokojących Cię zachowań. Przypomnij sobie także dotychczasowe etapy rozwoju swojego dziecka. Spróbuj pomyśleć i zapisz sobie kiedy Twoje dziecko osiągnęło najważniejsze Twoim zdaniem umiejętności w zakresie rozwoju ruchowego (m.in. siadanie, wstawanie, raczkowanie, chodzenie), porozumiewania się (m.in. wokalizacje, gaworzenie naprzemienne, pierwsze słowa, wyrazy dźwiękonaśladowcze, pierwsze zdania, ale także posługiwanie się mową gestów – „pa pa”, „kosi kosi”, „maniam mniam” oraz wskazywanie palcem), społecznego (m.in. odpowiadanie uśmiechem na uśmiech, nawiązywanie i utrzymywanie kontaktu wzrokowego, inicjowanie wspólnej aktywności z drugą osobą, naśladowanie drugiej osoby), zabawy (budowanie z klocków, układanie układanek, wspólne zabawy w „a ku ku”, wspólne zabawy z piłką, udawanie, że karmi lalę, przewozi cegły na budowie itp, zabawy w kółeczku).

Pamiętaj, im wcześniej zareagujesz, tym większa szansa na wyrównanie problemów rozwojowych Twojego dziecka. Wczesna diagnoza zaburzeń spektrum autyzmu daje szansę Twojemu dziecku na samodzielne życie w przyszłości!

Między 12 a 18 miesiącem życia

- Moje dziecko przerywa czynność, gdy mówię „nie wolno” i patrzy na mnie, gdy kiwam palcem
- Moje dziecko potrafi naśladować po mnie proste gesty np. „jaki duży urośniesz ” i podnosi rączki do góry
- Jeśli chwalę lub głaszczę moje dziecko za coś, co ładnie i dobrze zrobiło, to cieszy się i powtarza czynność
- Moje dziecko potrafi pokazać na sobie i na mnie, gdzie jest nosek i buzia, robi to chętnie
- Moje dziecko kieruje się do mnie żeby się przytulić, kiedy spotka je coś przykrego
- Moje dziecko odwraca się do mnie i patrzy na mnie, kiedy wołam je po imieniu
- Moje dziecko bawi się chętnie ze mną w „łapanego” (cieszy się, gdy je złapię, a potem znów ucieka ode mnie)
- Moje dziecko rozumie już proste gesty i ich używa, np. potrafi robić „pa pa”

Między 18 a 24 miesiącem życia

- Jeśli zapytam moje dziecko „Gdzie jest ...? ”, to odwraca ono swoją głowę w kierunku, w którym znajduje się dana osoba lub przedmiot, potrafi je wskazać palcem i przynieść mi przedmiot, kiedy o to poproszę
- Moje dziecko wypowiada kilka słów ze znaczeniem, naśladuje dźwięki zwierzątek, czynności lub pojazdów (np. „kap – kap”, „miau”, „brum”)
- Moje dziecko przynosi mi przedmioty zachęcając mnie do wspólnych zabaw
- Moje dziecko bawi się naprzemiennie, np. rzucając piłkę do drugiej osoby, puszczając auto
- Moje dziecko szuka pomocy w razie potrzeby, potrafi prosić o nią słowem, gestem lub zachowaniem
- Moje dziecko potrafi wskazać palcem przedmiot, który chce dostać
- Moje dziecko potrafi pokazać mi to, co je zainteresowało w danej chwili, np. wskazać palcem szczekającego psa
- Moje dziecko potrafi kręcić głową na „nie” i kiwać głową na „tak” adekwatnie do sytuacji

Między 24 a 30 miesiącem życia

- Moje dziecko cały czas uczy się nowych słów
- Moje dziecko umie nazwać znajome mu przedmioty na obrazkach
- Moje dziecko wypowiada proste zdania
- Moje dziecko chętnie naśladuje po mnie czynności, np. gotowanie, odkurzanie, majsterkowanie
- Moje dziecko chętnie przygląda się zabawie innych dzieci, czasem próbuje do nich dołączyć
- Moje dziecko nauczyło się już bawić w „kółko graniaste” lub w „balonik”
- Moje dziecko potrafi pokazać mi to, co je zainteresowało w danej chwili, np. wskazać palcem szczekającego psa
- Moje dziecko zadaje mi pytanie „co to?”

• **Miedzy 30 a 36 miesiacem zycia**

- Moje dziecko słucha jak mu coś opowiadam, tłumaczę, dopytuje
- Moje dziecko zadaje mi pytanie „po co? ” lub „dlaczego? ”
- Moje dziecko interesuje się otaczającym je światem, zdarzeniami z życia codziennego
- Moje dziecko uczy się wspólnego recytowania wierszyka, piosenki
- Moje dziecko zaczyna odmieniać wyrazy, nie zawsze jest to poprawne
- Moje dziecko chętnie bawi się naśladować zachowania dorosłych, wesoło bawiąc się w ich przedrzeźnianie
- Moje dziecko dąży do samodzielnego wykonywania czynności, takich jak: ubieranie, rozbieranie, jedzenie
- Moje dziecko chwali się nowymi umiejętnościami, lubi być w centrum zainteresowania

Po 36 miesiacu zycia

- Moje dziecko samo potrafi już układać proste układanki
- Moje dziecko lubi zadawać mi pytania
- Moje dziecko chętnie słucha jak czytam mu książeczki
- Moje dziecko przywołuje mnie lub wskazuje, kiedy zobaczy coś ciekawego
- Moje dziecko udaje w zabawie sytuacje życiowe np. bawi się w dom
- Moje dziecko chętnie bawi się zabawkami w sposób zróżnicowany, nadaje im symboliczne znaczenie
- Moje dziecko umie bawić się z innymi dziećmi, potrafi zamienić się z nimi zabawką, czeka na swoją kolej w zabawie, współpracuje z dziećmi w zabawie
- Moje dziecko potrafi powiedzieć jak się nazywa i ile ma lat

Jeśli Twoje dziecko nie ma takich umiejętności lub wycofało się z części z nich, skontaktuj się ze specjalistą!

Masz brata lub siostrę z autyzmem?

Autyzm - co to jest?

Autyzm to *całościowe zaburzenie rozwoju*. Oznacza to, że autyzm jest zaburzeniem bardzo złożonym i wpływa na całe funkcjonowanie dziecka. Niektóre dzieci mają autyzm od początku, od urodzenia, a u innych pojawia się nagle, z jakiegoś powodu, ale pierwsze objawy autyzmu występują zazwyczaj przed 3 rokiem życia. Stopień autyzmu może być bardzo różny: od ciężkiego do łagodnego. Łagodną postać autyzmu nazywamy Zespołem Aspergera.

Obecnie nie znamy wszystkich złożonych przyczyn autyzmu, wiemy natomiast, że mózg osób z autyzmem inaczej odbiera otaczający nas świat. Wiemy również, że autyzmem nie można się zarazić. Nie ma jednego leku na autyzm, ale dzięki szybkiej diagnozie i wszechstronnym oddziaływaniom: intensywnej terapii i edukacji można osiągnąć dużą poprawę w funkcjonowaniu osób z autyzmem oraz stopniowo włączać je w życie społeczne (np.: pójście do przedszkola, szkoły, pracy).

Jakie są osoby z autyzmem?

Osoby z autyzmem są bardzo różne, ale wszystkie mają problemy w kilku obszarach:

- nawiązywaniu relacji z innymi osobami - np.: nie potrafią patrzeć w oczy, nie rozpoznają naszej mimiki i uczuć, nie wiedzą, jak zacząć rozmowę;
- porozumiewaniu się z innymi osobami – część osób z autyzmem przez całe swoje życie nie mówi, a u pozostałych mowa rozwija się zwykle późno. Osoby, które mówią często nie rozumieją znaczenia wszystkich wypowiedzianych słów i mają trudności w prowadzeniu rozmowy;
- rozumieniu mowy – np.: poleceń, wypowiedzi, żartów;
- rozwijaniu zabawy i wyobraźni;
- panowaniu nad swoim zachowaniem – wiele osób z autyzmem ma *problemy sensoryczne*, co oznacza, że zmysły inaczej odbierają bodźce tj.: światło, obrazy, dźwięki, inaczej odczuwają dotyk, zapach, smak, czy ból (np.: boją się dźwięku miksera, wpatrują się w lampy, kręcą się długo w kółko, nie pozwalają wziąć się za rękę, biorą niejadalne rzeczy do buzi, itp.).

„Mam Brata / Siostrę z autyzmem” – co czuje rodzeństwo dzieci z autyzmem?

Autyzm to bardzo złożone zaburzenie, które wpływa nie tylko na samą osobę z autyzmem, ale też na jej otoczenie i rodzinę. Fakt, że jesteś Bratem / Siostrą osoby z autyzmem może wywoływać w Tobie różne emocje. Możesz czasami:

- Wstydzić się, bo Twój Brat / Siostra zachowuje się „dziwnie” na ulicy.
- Być zazdrosny, bo rodzice więcej czasu poświęcają Twojemu Bratu / Siostrze.
- Bać się, co będzie w przyszłości z Twoim Bratem / Siostrą.
- Gniewać się na Twojego Brata / Siostrę.
- Czuć się winny, że Twój Brat / Siostra ma autyzm (tak naprawdę nie miałeś na to żadnego wpływu!).
- Czuć się samotny, bo masz mało kolegów / koleżanek, których możesz zaprosić do domu.
- Czuć się zły, że nie masz czasu na rozwijanie swoich zainteresowań.
- Czuć się poszkodowany, bo masz za dużo obowiązków w domu.
- Czuć się bezradny, bo nie umiesz wytłumaczyć innym problemów Twojego Brata / Siostry.
- Czuć się zbyt odpowiedzialnym za Brata/Siostrę.

- Czuć lęk przed zabawą, zostawianiem sam na sam z Bratem/Siostrą.
- Czuć strach, bo nie wiesz co to jest autyzm i jak go się leczy.

„Jak mogę pomóc mojemu Bratu / Siostrze z autyzmem?” – ważna rola rodzeństwa w terapii dziecka z autyzmem

Osoby z autyzmem mają problemy w rozumieniu naszego świata – inaczej odbierają obrazy, dźwięki, inaczej odczuwają, często nie rozumieją w pełni naszego języka, nie potrafią też mówić o tym, co chcą i jak się czują, nie potrafią nawiązywać kontaktów z innymi osobami i często czują się samotne. Jak możesz pomóc Twojemu Bratu / Siostrze? Przede wszystkim możesz:

- Akceptować to, że Twój Brat / Siostra jest osobą z autyzmem.
- Zrozumieć, że czasami zachowuje się „dziwnie”, bo Jego / Jej mózg inaczej odbiera świat.
- Być cierpliwym i starać się rozumieć to, co chce przekazać Twój Brat / Siostra.
- Mówić prostym językiem, nie używać przenośni, porównań, żartów słownych.
- Pokazywać to, co mówisz na obrazkach lub piktogramach, pomagać sobie gestem.
- Wspierać w nauce nowych umiejętności.
- Pomagać w poznawaniu nowych osób.
- Bawić się i uczyć zasad, które panują w zabawie .
- Kochać Brata /Siostrę bezwarunkowo.

„Jestem Bratem / Siostrą” osoby z autyzmem – jak wspierać rodzeństwo dzieci z autyzmem

Rodzice, terapeuci dużo czasu poświęcają na terapię i naukę Twojego Brata / Siostry z autyzmem, ale Ty też jesteś ważny!

- Pytaj rodziców lub terapeutów o problemy Twojego Brata / Siostry, o autyzm.
- Mów o tym, co czujesz.
- Realizuj swoje zainteresowania.
- Poznawaj inne osoby, które mają rodzeństwo z autyzmem.
- Szukaj w literaturze i Internecie różnych informacji na temat autyzmu.

Warto przeczytać:

- Roksana Jędrzejewska-Wróbel: „Kosmita”
- Janssen Kolet: „Mój brat jak huragan”
- Luke Jackson: „Świry, dziwadła i Zespół Aspergera”.
- Ellen Notbohm: „10 rzeczy, o których chciałoby ci powiedzieć dziecko z autyzmem”

10 przykazań dla dziadków

Twój wnuk ma autyzm! Co powinienem widzieć i o czym pamiętać?

Dziadku i Babciu!

Po pierwsze. Mówcie do mnie prostym, niedzielnym językiem. Mam problemy z rozumieniem mowy, dlatego mówcie do mnie używając prostych i krótkich zdań. Najlepiej mówcie używając tych samych słów i zwrotów „Daj rękę”. „Idziemy na spacer”.

Po drugie. Przytulanie i buziaki. To nie jest moja mocna strona. Sami mnie tego nauczcie, ja pierwszy nie przyjdę Was pocałować. Może nie lubię słodkich buziaków, a wolę mocne dociskanie i podrzucanie do góry? Sprawdźcie! Ze mną trzeba ciągle próbować i dać mi czas żebym się oswoił z nowymi rzeczami i się ich nauczył. Bądźcie cierpliwi.

Po trzecie. Lubię rutynę. W niej czuję się bezpieczny. Kiedy w kółko robię te same rzeczy, nie martwcie się. Lubię chodzić stałymi trasami, bo je znam. Lubię powtarzać pewne czynności w ten sam sposób, bo wtedy wiem o co chodzi i umiem sobie z nimi poradzić. Uczę się krok po kroku. Kiedy lepiej zrozumie ten świat, to będę gotowy na nowe zwyczaje.

Po czwarte. Zabawki! To jest problem, bo trudno mi coś kupić, czy umiałbym się bawić, z czego bym był zadowolony. Czasem sam nie wiem co lubię: reklamy w telewizji, literki w komputerze, koła w samochodach, ale czy to się nadaje na prezenty? Zwykle cieszą mnie proste rzeczy: bańki mydlane, skaczące żabki, migające światła latarki. Trudno zgadnąć co mi się teraz spodoba. Ale obserwujcie mnie, pytajcie rodziców i próbujecie. Proszę!

Po piąte. Dziwne zachowania. Krzyki. Czasem zachowuję się dziwnie, ale to dlatego, że rzeczy miłe dla innych mogą mnie drażnić. Np. bolą mnie dźwięki, drażnią zapachy. Źle się czuję, gdy wokół jest dużo ludzi i zamieszanie. Wtedy krzyczę, bo jak pokazać innym, że coś mi przeszkadza? Nie umiem tego powiedzieć. Muszę się uczyć jak zmienić to zachowanie, to nie jest łatwe, dlatego proszę Was o cierpliwość!

Po szóste. Zasady. Pamiętajcie, że jestem sprytny. Na pewno będę próbował, czy u Was wolno rozrzucać zabawki, wyjadać cukier z cukiernicy i robić inne rzeczy, których w domu mi nie wolno. Bądźcie twardzi i nie dajcie się nabrać że nic nie rozumiem. Ja tylko próbuję na co mi pozwolicie. Podobno tak robią wszyscy wnuczki?

po siódme. Dieta jest bardzo ważna. Dieta nie leczy autyzmu, ale powoduje że będę spokojniejszy i łatwiej mi będzie się z Wami bawić. Dlatego nie dawajcie mi słodczy, ani coca coli. Zapytajcie rodziców, czy nie szkodzi mi mleko. Może zamiast zwykłych ciasteczek dajcie mi takie bezglutenowe. Też są smaczne.

Po ósme. Samodzielność. Uczcie mnie żebym sam się ubierał, sam jadł i sprzątał po sobie. Mogę przy Was udawać że nie umiem, nie mogę, źle się czuję. Pamiętajcie: jestem sprytny! Wyręczając mnie uczcie mnie bezradności.

Po dziewiąte. Jesteście ważni. Z Wami czuję się silniejszy i moi rodzice też. Potrzebuję innych osób. Tylko pomoc innych pomoże mi oswoić ten świat.

I po dziesiąte. Mam autyzm. Mam też różne talenty i umiejętności, które są ciekawsze niż moja niepełnosprawność. Szukanie i rozwijanie ich we mnie może sprawić, że z czasem mój autyzm nie będzie już taki ważny.

Twój kolega ma autyzm/Zespół Aspergera

Czytasz TO, bo prawdopodobnie Twój kolega lub Twoja koleżanka z klasy ma AUTYZM. A może znasz kogoś kto mówił Ci coś na ten temat, a Ty jeszcze nie wiesz – CO TO JEST? Być może słyszałeś gdzieś i zastanawiasz się, co to za DZIWNA CHOROBA? Osoby z autyzmem wyglądają zupełnie zwyczajnie, ale ZACHOWUJĄ SIĘ INACZEJ. Trochę dziwnie, a czasem nawet dość głupio. To AUTYZM powoduje, że ludzie tak dziwnie się zachowują.

Co to znaczy „mieć autyzm”?

Cześć, jestem Borys. Mam autyzm. Jestem nieco zwariowany, w mojej głowie roi się niezliczona ilość myśli, pomysłów. Dziwnie mówię, czasem nie umiem odpowiedzieć na lekcji, ale jak mnie spytasz to niekiedy potrafię opowiadać niesamowite historie i fakty o tym, co mnie interesuje. Nie jestem głupi!

Lekarze i psycholodzy określają autyzm jako całościowe zaburzenie rozwoju. Osoba z autyzmem już jako dziecko rozwija się inaczej niż rówieśnicy. Nauka nie zna jeszcze wszystkich przyczyn autyzmu, wiemy jednak, że mózg osoby z autyzmem funkcjonuje inaczej: odmiennie odbiera otaczający nas świat i inaczej przetwarza informacje. Z tego wynikają trudności osób z autyzmem w rozumieniu otaczającego je świata.

***Boli mnie ten kolor!** – ciekawe! Osoby z autyzmem potrafią w inny sposób odbierać bodźce. Wiesz, przeszkadzają mi niektóre dźwięki i drażni mnie jak patrzę na chropowate niebieskie powierzchnie. Próbuję sobie z tym radzić, np. zatykam uszy, często mruczę sobie coś pod nosem, czasem wpatruję się, jakbym patrzył przez szybę. To są sensoryzmy! Zazwyczaj to one powodują, że osoby z autyzmem dziwnie się zachowują. Nie umiem inaczej, taki jest mój sposób życia!*

Autyzm jest niepełnosprawnością. Osoba nim dotknięta przez całe życie ma problemy, przede wszystkim w relacjach z innymi ludźmi.

***Chciałbym być jak inni rówieśnicy!** To nie chodzi o to, że jestem wstydlivy czy nieśmiały. Dla mnie rozpoczęcie rozmowy, zwrócenie się do kogoś, bycie z innymi jest trudnością. Muszę się tego uczyć jak języka obcego! Gdy ktoś daje mi szansę i mówi do mnie, wtedy ja osuwam się. Bardzo szukam przyjaciół.*

Nie ma leku na autyzm. Autyzm diagnozowany jest zwykle we wczesnym dzieciństwie. Osoby z autyzmem zaczynają lepiej funkcjonować i radzić sobie w otoczeniu dzięki ciężkiej pracy w systematycznej, długiej terapii. Bardzo często lepiej się czują i są sprawniejsze w otoczeniu, które jest dla nich przewidywalne a inni ludzie rozumieją ich problemy.

***Nie lubię zmian!** Taki już jestem! Lubię jak wszystko jest zawsze takie samo. Gdy coś się zmienia, ja muszę się tego od nowa uczyć. Nie czuję się wtedy fajnie. Wiele osób stara się, żeby mój świat był prosty i dla mnie łatwy. Dziękuję im za to! Mogę się wtedy uczyć nowych i ciekawych rzeczy! Wiesz, że osoby z autyzmem mają swoje pasje, zainteresowani? Ja na przykład uwielbiam się uczyć!*

Autyzm może mieć różne stopnie nasilenia: od łagodnego do ciężkiego. Łagodną postać autyzmu nazywamy Zespołem Aspergera. Znacznie więcej chłopców niż dziewczyn ma autyzm.

Osoby z autyzmem mają wiele swoich specyficznych problemów, ale często mają też wyjątkowe umiejętności i zainteresowania. Na przykład wyróżniają się dobrą pamięcią,

potrafią dokonywać skomplikowanych działań arytmetycznych albo posiadają bogatą wiedzę na jakiś temat.

Przeczytaj, proszę, o tym co jest ważne, gdy masz do czynienia z osobą z autyzmem! Ja wiem, że niektórzy się mnie boją, albo odwracają się ode mnie, bo mnie nie rozumieją. Moi nauczyciele i terapeuci bardzo się starają, żebym mógł normalnie żyć. Ja też się staram, dlatego piszę do Ciebie ten list! Cieszę się, że to właśnie Ty TO czytasz!

Jakie problemy mają osoby z autyzmem?

- **Nie radzą sobie w relacjach z innymi osobami** - np.: nie wiedzą, jak zacząć rozmowę albo zaczynają ją w nietypowy sposób, nie potrafią patrzeć w oczy, nie rozpoznają naszej mimiki i uczuć.
- **Mają trudności w porozumiewaniu się z innymi osobami** – część osób z autyzmem przez całe swoje życie nie mówi, a u pozostałych mowa rozwija się zwykle późno. Są osoby, które mówią, ale często nie rozumieją znaczenia wszystkich wypowiedzianych słów i mają trudności w prowadzeniu rozmowy. Szczególnie trudno zrozumieć im żarty, aluzje, metafory. Ich mowa może być specyficzna, osoby z autyzmem mogą np. przekręcać słowa, zamieniać zaimki itp.
- **Trudno im uczestniczyć w zabawach, grach zespołowych** – osoby z autyzmem nie odgadują tak szybko, jak to jest potrzebne reguł i zasad gry, a w związku z tym mają za wolną orientację, co należy robić i jak się zachowywać.
- **Czasem nie panują nad swoim zachowaniem** – osoby z autyzmem często nie są przez nas rozumiane lub nie potrafią nam przekazać ważnych dla nich informacji – to może wywołać w nich złość, frustrację i niezrozumiałe dla nas zachowanie. Wiele osób z autyzmem ma dodatkowo problemy sensoryczne, co oznacza, że ich zmysły inaczej odbierają bodźce tj.: światło, obrazy, dźwięki, inaczej odczuwają dotyk, zapach, smak, czy ból (np.: bardzo drażni je dźwięku miksera, wpatrują się w lampy, kręcą się długo w kółko, nie pozwalają wziąć się za rękę, biorą niejadalne rzeczy do buzi, itp.)
- **Co jest ważne w stosunku do kolegi z autyzmem? Jak postępować, jak się zachowywać?**
- **Szacunek.** To, że Twój kolega jest czasem dziwny, czasem inny, nie znaczy, że możesz go szanować mniej niż innych kolegów. Niepełnosprawność może się przytrafić każdemu, bez jego najmniejszej winy – traktuj swojego kolegę tak, jak chciałbyś, żeby traktowano kogoś Ci bliskiego lub tak, jak chciałbyś w takiej sytuacji być sam traktowany.
- **Powaga.** Zachowaj powagę, unikaj dowcipów, traktuj swojego kolegę serio, nie wygłupiaj się przy nim. Używaj prostych i jasnych komunikatów, łatwego języka. Mów wolniej niż do innych kolegów.
- **Życzliwość.** Jeśli masz okazję – pomóż. Nawet prosta uczynność może być bardzo ważna dla Twojego kolegi. Zaproponuj wspólną zabawę lub działanie, jeśli widzisz, że Twój kolega z autyzmem stoi z boku. Chociaż Twój kolega dobrze się uczy i dużo wie, może mieć kłopoty z prostymi czynnościami – jeśli widzisz, że tego potrzebuje, pokaż mu drogę do klasy, przypomnij, żeby schował podręczniki do torby itp.
- **Opiekuńczość.** Nie pozwalaj innym kolegom na wygłupy i żarty z Twojego niepełnosprawnego kolegi. Po prostu bądź szlachetny, weź go w obronę. W razie problemów – zwróć się do dorosłych – wychowawczynie, psychologa, pedagoga. Czasem, w imię słusznej sprawy, trzeba iść „pod prąd”. Osoby z autyzmem trudno zawierają znajomości i przyjaźnie, ale to nie znaczy, że ich nie potrzebują. To Ty możesz próbować nawiązać kontakt z kolegą, który ma autyzm, np. próbując poznać jego zainteresowania.
- **Stanowczość.** Jeśli kolega z autyzmem Ci dokucza, masz wszelkie prawo, żeby się bronić. Odmówić, sprzeciwić się! Jeśli zachowanie Twojego niepełnosprawnego

kolegi stanie się dla Ciebie zdecydowanie trudne – koniecznie poproś o pomoc dorosłego – nauczyciela, pedagoga.

Warto przeczytać:

- Luke Jackson: „Świry, dziwadła i Zespół Aspergera”.
- Ellen Notbohm: „10 rzeczy, o których chciałoby ci powiedzieć dziecko z autyzmem”
- Daniel Tammet: „Urodziłem się pewnego błękitnego dnia. Pamiętniki nadzwyczajnego umysłu z zespołem Aspergera”

Poradnik dla nauczycieli osób z autyzmem

Obecnie autyzm diagnozowany jest około 2-go roku życia i z reguły od razu wprowadzana jest intensywna terapia dzieci. Zatem zanim dzieci trafiają do szkoły przechodzą długą i trudną drogę terapeutyczną. Zadaniem nauczycieli jest **prowadzenie edukacji dziecka w nawiązaniu do zindywidualizowanego procesu terapeutycznego**.

Gdy dziecko z autyzmem przychodzi do szkoły:

- Należy poznać historię terapii dziecka, przeprowadzić wywiad;
- Dowiedzieć się jaka forma terapii jest prowadzona;
- Nawiązać kontakt z terapeutami prowadzącymi dziecko.

Uczniowie ze spektrum autyzmu są bardzo różnorodną grupą, zarówno pod względem funkcjonowania społecznego, jak i intelektualnego. Dlatego podejście indywidualne szczególnie na samym początku edukacji jest bardzo ważne! Zapraszamy do lektury kolejnych zakładek poradnika.

Co oznacza indywidualne podejście w przypadku dzieci z autyzmem?

- Przeprowadzenie szczegółowej diagnozy umiejętności dziecka, a więc wnikliwe rozpoznanie jego specyficznych potrzeb i możliwości;
- Opracowanie odpowiedniego systemu nauczania dla danego dziecka, czyli elastyczne dostosowanie metod pracy;
- Nauczanie takich treści, które dziecku są w danym czasie najbardziej potrzebne, nawet jeśli odbiega to od podstawy programowej. Należy pamiętać, że pominięcie jakiegoś ważnego dla dziecka etapu, może spowodować duże trudności z jego nadrobieniem w przyszłości. W praktyce wygląda to tak, że z jednego przedmiotu uczeń może nie znać elementarnych treści, a z innego wykazywać ponadprzeciętną wiedzę – należy wyjść naprzeciw tej specyfice i dostosować program nauczania do tego szczególnego ucznia.
- Dostosowanie materiałów edukacyjnych do potrzeb i zainteresowań dziecka – ze względu na różne deficyty, zaburzenia sensoryczne – ważne jest opracowanie takich materiałów, które ułatwią naukę dzieciom z autyzmem. Najczęściej to nauczyciel musi przygotować pomoce dydaktyczne w postaci planów zajęć, planów czynności, piktogramów, koszyków, itp. Na początku wydaje się to czasochłonne i trudne, ale zdecydowanie ułatwia późniejszą pracę i naukę.

Jacy są uczniowie z autyzmem?

Wśród uczniów z autyzmem mogą znajdować się z jednej strony dzieci z nasilonymi zaburzeniami w zachowaniu i znacznym, czy umiarkowanym upośledzeniem umysłowym, z drugiej zaś dzieci z niewielkim poziomem nieprawidłowości w funkcjonowaniu, w normie intelektualnej lub z inteligencją ponadprzeciętną (są to np. osoby z zespołem Aspergera lub tzw. wysokofunkcjonujące osoby z autyzmem).

Funkcjonowanie tych dzieci może być bardzo różne, ale każde z nich będzie miało następujące cechy:

- wyraźne deficyty i nieprawidłowości w zakresie interakcji i zachowań społecznych,
- opóźnienia i deficyty w nabywaniu mowy i języka oraz w zdolności do porozumiewania się,
- ograniczone, sztywne, powtarzające się zachowania i zainteresowania.

Ponadto rozwój dziecka z autyzmem cechuje nieharmonijność. Niektóre obszary funkcjonowania mogą być opóźnione w stosunku do wieku dziecka i odznaczać się deficytami (np. rozwój emocjonalny i społeczny), w innych możemy obserwować ponadprzeciętne zdolności np. pamięć wzrokową.

U osób z autyzmem mogą współwystępować inne zaburzenia i choroby np. padaczka, nadpobudliwość psychoruchowa, dyspraksja lub różnego typu alergie nasilające problemy w funkcjonowaniu.

Ze względu na duże zróżnicowanie w funkcjonowaniu intelektualnym, społecznym i komunikacyjnym edukacja tej grupy uczniów stanowi duże wyzwanie w stosunku do pozostałych uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

W chwili obecnej nie ma jednolitego, wypracowanego systemu umożliwiającego zapewnienie dobrego wsparcia w edukacji uczniom z zaburzeniami autystycznymi.

Uczniowie ci realizują obowiązek szkolny na różne sposoby:

- w zespołach rewalidacyjno-wychowawczych,
- w szkołach specjalnych, w tym klasach dla uczniów z autyzmem,
- w klasach integracyjnych,
- w szkołach ogólnodostępnych,
- w formie indywidualnego nauczania.

W każdym z tych miejsc wyjątkowy, ale i wymagający uczeń ze spektrum autyzmu spotyka się z wyjątkowym nauczycielem!

ZAPAMIĘTAJ!

- Osoby z autyzmem chcą się uczyć!
- Osoby z autyzmem chcą lepiej zrozumieć i poznać świat, w którym żyją.
- Ustawiczne nauczanie zapobiega wystąpieniu stagnacji rozwojowej oraz regresji.
- Ustawiczne nauczanie zmniejsza liczbę zachowań trudnych.
- Ustawiczne nauczanie zwiększa motywację do działania ponieważ zwiększa poczucie sprawstwa.
- Umożliwia to realizację ich pasji i zainteresowań.

Funkcjonowanie osób z autyzmem

Funkcjonowanie społeczne i emocjonalne

- Jest to jeden z kluczowych obszarów, w którym rozwój dziecka ze spektrum autyzmu przebiega nieprawidłowo. Dziecko z autyzmem ma zaburzoną zdolność do naprzemiennego, dwustronnego uczestniczenia w interakcjach społecznych.
- Badania wykazały (L. Wing, J. Gould, 1979), że dzieci ze spektrum autyzmu mogą przejawiać różne wzorce zachowań w sytuacjach kontaktu z innymi. Jedną grupę stanowią dzieci, które najczęściej wycofują się, unikają interakcji z osobami dorosłymi i z rówieśnikami. Mogą zwracać się do innych, ale głównie w sytuacji, gdy czegoś potrzebują. W drugiej grupie dzieci z autyzmem zachowania, które obserwowano to bierność. Dzieci te nie nawiązują spontanicznie kontaktu z innymi (poza sytuacjami, które służą zaspokojeniu ich potrzeb), ale akceptują próby nawiązania go przez innych. Można je zachęcić do udziału we wspólnej aktywności. Trzecia grupa to dzieci, które spontanicznie nawiązują kontakt, ale robią to w sposób dziwny, nieadekwatny do sytuacji. Mają one trudności w zrozumieniu perspektywy drugiej osoby. Mogą zadawać ciągle te same pytania, mówić tylko na temat, który je interesuje, nie potrafią podtrzymać kontaktu i rozmowy przy temacie zaproponowanym przez partnera interakcji. Dzieci z każdej z tych grup będą wymagały od nauczyciela trochę innego podejścia do sposobu uczenia ich (np. dostosowania systemu motywacyjnego) i włączania w grupę rówieśniczą.
- Dzieci ze spektrum autyzmu (w różnym nasileniu) mają trudności z odczytywaniem emocji, rozumieniem przyczyn emocji, myśli, intencji i zamiarów innych ludzi. Wiąże się to z zaburzoną zdolnością do intuicyjnego myślenia o własnych i cudzych myślach (tzw. Teoria Umysłu). Rozwijanie umiejętności społecznych jest jednym z kluczowych celów w terapii dziecka z autyzmem. Dlatego dzieci te powinny mieć zapewnione zajęcia rewalidacyjne ukierunkowane na poprawę funkcjonowania społecznego (m. in. praca nad rozwijaniem Teorii Umysłu, uczeniem norm i zasad funkcjonowania społecznego, uczeniem i rozwijaniem umiejętności odpowiedniego zachowania się w różnych sytuacjach). Bardzo ważne jest, by te umiejętności dziecko miało okazję (przy wsparciu dorosłego) przenosić w sytuacje poza zajęciami.

Komunikowanie się

Poziom komunikowania się dzieci z autyzmem jest bardzo zróżnicowany. Należy zwrócić uwagę na dwa aspekty:

- sposób, dzięki któremu dziecko się komunikuje (posługiwanie się mową lub alternatywnymi sposobami komunikacji).
- rozumienie przez dziecko znaczenia komunikacji – tego, że służy ona wymianie informacji pomiędzy ludźmi, tworzeniu i podtrzymywaniu relacji.

U dużej części dzieci z autyzmem mowa nie wykształciła się lub jest na tyle nieprawidłowa, że poważnie utrudnia efektywną komunikację. U wysokofunkcjonujących dzieci z autyzmem i zespołem Aspergera mowa i posługiwanie się językiem są rozwinięte na podobnym poziomie jak u dzieci prawidłowo rozwijających się. Należy jednak pamiętać o specyfice funkcjonowania poznawczego, która może utrudniać wzajemne porozumienie (np. dosłowne rozumienie języka, specyficznie skojarzone znaczenie słów). Nawet u tych dzieci, które sprawnie posługują się językiem występują problemy w porozumiewaniu się. Jest to nieumiejętność lub ograniczona zdolność do prowadzenia dialogu, tendencja do mówienia tylko na temat interesujący dziecko, niekonsekwentne reagowanie na to, co mówi druga osoba

(na jej wypowiedzi lub polecenia), trudność w precyzyjnym formułowaniu swoich myśli, czy tworzeniu dłuższych wypowiedzi.

Bardzo ważne jest zapewnienie zajęć rewalidacyjnych nastawionych na poprawę umiejętności komunikowania się dziecka. Wiąże się to z pracą logopedyczną ukierunkowaną na terapię mowy i rozwijanie umiejętności porozumiewania się. Dzieci nie mówiące lub słabo mówiące potrzebują zajęć z alternatywnych sposobów komunikowania się.

Funkcjonowanie poznawcze

Ze względu na to, że u dzieci ze spektrum autyzmu występują różne trudności, (np. nasilone zaburzenia w zachowaniu, problemy z komunikacją) trudno jest diagnozować ich umiejętności poznawcze przy pomocy standardowych narzędzi.

Autyzm nie jest równoznaczny z upośledzeniem umysłowym, nawet jeżeli zostało ono stwierdzone u dziecka.

W diagnozowaniu umiejętności dziecka oraz w nauczaniu należy wziąć pod uwagę odmienny sposób postrzegania i przetwarzania informacji.

U uczniów z autyzmem często występują:

- przewaga myślenia obrazowego nad werbalnym;
- dobre spostrzeganie wzrokowe i pamięć wzrokowa;
- trudności w przyswajaniu pojęć abstrakcyjnych i w myśleniu abstrakcyjnym;
- trudności w generalizacji wiedzy i umiejętności;
- tworzenie specyficznych skojarzeń znaczeniowych;
- dosłowne rozumienie języka;
- trudności w myśleniu przyczynowo-skutkowym;
- przywiązanie do rutyny, brak lub mała elastyczność w myśleniu;
- przewaga pamięci mechanicznej nad znaczeniową;
- przewaga uwagi mimowolnej nad dowolną;
- osłabiona ciekawość poznawcza i motywacja wewnętrzna, wybiórcze zainteresowania;
- zaburzenia w odbiorze i integracji bodźców sensorycznych.

Co jest ważne w pracy z uczniem ze spektrum autyzmu?

Uczniowi należy zapewnić:

- stałość i przewidywalność
 - o sporządzenie planów dnia w szkole, planu konkretnej lekcji czy zajęć na poziomie zrozumiałym dla dziecka,
 - o pomoc w orientacji w przestrzeni szkolnej: np.: oznaczenia pomieszczeń w sposób zrozumiały dla ucznia, sporządzenie planu szkoły,
 - o uprzedzanie o zmianach np. o zastępstwie, skróceniu lekcji, czy wizytacji,
 - o określanie czasu trwania aktywności np. poprzez określenie ilości zadań, czy poprzez sygnał dźwiękowy,
 - o przygotowanie dodatkowych zadań lub innego zajęcia w sytuacji, gdy autystyczny uczeń skończy pracę wcześniej niż jego koledzy z klasy;
- komfort sensoryczny
 - o odpowiednie miejsce w klasie (np. z daleka od okna, w pierwszej ławce, tak by jak najłatwiej było mu skupić uwagę na nauczycielu),
 - o wydzielenie miejsca, w którym uczeń z autyzmem mógłby się zrelaksować i wyciszyć, jeśli zaistniałaby taka potrzeba;
- wizualny kanał przekazu informacji
 - o plany w postaci wizualnej zrozumiałej dla danego dziecka (pokazane poprzez np.: konkretne przedmioty oznaczające dane aktywności, poprzez zdjęcia, obrazki, piktogramy lub etykiety z napisami),
 - o przygotowywanie zdjęć, diagramów, wykresów, tabel, doświadczeń, które by jak najpełniej ilustrowały i porządkowały informacje zawarte w tekście podręcznikowym,
 - o wspieranie poleceń ustnych przedstawieniem ich w sposób wizualny/wzrokowy, zależnie od poziomu rozumienia ucznia np. poprzez zapisanie polecenia na kartce, pokazanie piktogramu, czy zdjęcia;
- kontrolowany sposób mówienia
 - o zwracanie uwagi, czy polecenie kierowane do całej klasy zostało odebrane przez ucznia z autyzmem i jeśli to potrzebne skierowanie go również indywidualnie do niego,
 - o przekazywanie najistotniejszych informacji – „nie zalewać potokiem słów”,
 - o robienie przerw między zdaniami, tak by dziecko miało czas na przetworzenie informacji; po zadaniu pytania, polecenia danie czasu dziecku na zareagowanie,
 - o unikanie sarkazmu i aluzji, wyjaśnianie metafor,
 - o formułowanie poleceń wprost (unikanie pytania dziecko o zgodę, gdy tak naprawdę musi wykonać zadanie, czy polecenie),
 - o zadawanie pytań „zamkniętych” i z podanymi możliwościami do wyboru np.: zamiast: „Co chcesz teraz robić?” to: „Chcesz teraz czytać, czy pisać?”,
 - o uważanie na głośność mówienia, zwłaszcza przy dzieciach z nadwrażliwością słuchową;
- wspieranie w samodzielnej pracy
 - o przedstawienie zadania w sposób jak najbardziej jasny dla dziecka, podzielenie go na mniejsze etapy,
 - o czasem zmniejszenie trudności zadania lub jego skrócenie,
 - o można również przedstawić dziecku lub zrobić razem z nim plan wykonania zadania,
 - o jasno określić, kiedy jest koniec zadania;

- wzmacnianie motywacji w procesie uczenia się i poczucia własnej wartości:
 - o wykorzystywanie zainteresowań dziecka i ulubionych form pracy w uczeniu go nowych umiejętności (np.: fascynacji układem słonecznym do uczenia pojęć „mniejszy”- „większy”),
 - o opracowanie systemu nagród zwłaszcza przy zadaniach trudniejszych lub mało interesujących dla dziecka; oceny nie zawsze są motywujące dla dziecka z autyzmem,
 - o stwarzanie sytuacji, w których dziecko miałoby poczucie sukcesu,
 - o wykorzystanie specjalnych umiejętności dziecka i zainteresowań do podniesienia jego statusu w klasie,
 - o pozwolenie uczniowi na stosowanie własnych metod do rozwiązywania zadań (poproszenie go o ich pokazanie lub wytłumaczenie);
- wspieranie ucznia w nawiązywaniu i utrzymywaniu relacji z rówieśnikami – uczeń z autyzmem może mieć duże trudności z rozpoczęciem rozmowy, z zawiązaniem przyjaźni, warto wesprzeć go w działaniach, jeśli wyraża chęć uczestniczenia w życiu klasy. Być może ważne będzie „poinstruowanie” pozostałych uczniów, jak mogą reagować na różne zachowania swojego autystycznego kolegi.

Istotna jest **współpraca** z rodzicami dziecka. Dobra wymiana informacji pomiędzy rodzicem i nauczycielem jest ważnym elementem w procesie terapii i edukacji dziecka z autyzmem.

Istotna jest też **współpraca** ze specjalistami mającymi zajęcia rewalidacyjne z dzieckiem w szkole i specjalistycznymi placówkami, w których ma prowadzoną terapię:

- - o generalizacja wiedzy i umiejętności ćwiczonych podczas zajęć terapeutycznych np. umiejętności komunikacyjnych (prośenie o pomoc, nawiązanie kontaktu z kolegą), zastosowania wiedzy na temat zasad i norm w społecznych w konkretnych sytuacjach,
 - o stosowanie na lekcjach i przerwach alternatywnych sposobów komunikowania się, których uczone jest dziecko.

Jak sprawdzać wiedzę ucznia z autyzmem?

Jak sprawdzać wiedzę ucznia z autyzmem? Oto kilka wskazówek:

- zrób sprawdzian dostosowany do konkretnego dziecka;
- weź pod uwagę funkcjonowanie dziecka, jego orientacyjne zdolności intelektualne, jego poziom i sposób komunikowania się, jego umiejętności koncentracji;
- pamiętaj, co w danej sytuacji rzeczywiście sprawdzasz – czy umiejętność pisania sprawdzianu czy wiedzę;
- wykorzystaj formę testową, nie opisową;
- ułóż test z wykorzystaniem materiałów i treści wizualnych, obrazkowych;
- jeśli potrzeba zadaj dodatkowe pytania i/lub pytania pomocnicze;
- przygotuj sprawdzian pisemny, nie ustny;
- przeznacz na sprawdzian i ewaluację osoby z autyzmem dużo czasu;
- nie pośpieszaj dziecka;
- część umiejętności sprawdź w innej sytuacji;
- bądź przychylny dziecku;
- nie wyręczaj dziecka – to pozwoli rzetelnie ocenić jego zdolności;
- zastosuj odpowiednią motywację i gratyfikację za wykonanie pracy.

Co warto przeczytać na ten temat?

- Attwood T.: Zespół Aspergera. Wydawnictwo Zysk i S-ka, Poznań 2006.
- Danielewicz D., Pisula E. (red.): Terapia i edukacja osób z autyzmem. Wybrane Zagadnienia. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2003.
- Gałka. U., Pęczkowska E.: Dziecko z autyzmem w szkole i przedszkolu, Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, Warszawa 2009.
- Grandin T.: Myślenie obrazami oraz inne relacje z życia z autyzmem. Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna we współpracy z Fundacją SYNAPSIS, Warszawa 2006.
- Jackson L.: Świry, dziwadła i Zespół Aspergera, Wydawnictwo Fraszka Edukacyjna we współpracy z Fundacją SYNAPSIS, Warszawa 2005.
- Moor J.: Śmiech, zabawa i nauka z dziećmi o profilu autystycznym, Wydawnictwo Cyklady, Łódź, Warszawa 2006.
- Nothbom E.: 10 rzeczy, o których chciałoby ci powiedzieć dziecko z autyzmem. Świat Książki, Warszawa 2009.
- Schopler E., Reichler R. J., Lansing M.: Techniki nauczania dla rodziców i profesjonalistów. Stowarzyszenie Pomocy Osobom Autystycznym, Gdańsk 1995.
- Waclaw W., Aldenrud U., Ilsted S.: Dzieci z autyzmem i zespołem Aspergera. Praktyczne doświadczenia z codziennej pracy. „Śląsk” , Katowice 2000.
- Winter M.: Zespół Aspergera. Co nauczyciel wiedzieć powinien. Poradnik nauczyciela, wychowawcy, pedagoga, Wydawca: Fraszka Edukacyjna, Warszawa 2006._

[Źródło strona fundacji SYNAPSIS](#)